

נאולת היהדות; הסגנון המדויק.

אֲשֶׁר גִּינְצְבוֹרְג (אחרי-הגם).

אשר ג'ינצבורג נולד בשנת 1856 בעיר סקויר שבפלך קיוב. הוריו היו "חסידים" אמידים, והנכו אותו על פי רוח הדת. בהיות אשר כבן ט"ז שנה כבר גדלה בקיאותו בתלמוד וספרותו, ואז החל להגות בתשוקה מיוחדת בספרי החקירה הדתית מהתקופה הערבית-השפאנית. כעבור שנה נשא לו אשה, אלא שנשאר עוד ימים רבים סמוך על שלחן אביו. ובמלאת לג'ינצבורג כ"ב שנה נסע לאודיסה כדי להשתלם שם בלמודים ולעמוד בבחינת הגימנאסיה; אולם בשנת 1882 שנה את דעתו, ושם פניו לחוץ-לארץ כדי לשמוע לקח באוניברסיטה. במשך שתי שנים בקר את ברלין, בריסל ווינה, ורכש לו ידיעה באיוו שפות. וכשהאיצו בו הוריו לחזור לרוסיה, שב לאודיסה והחל להשתתף בתנועת חבת-ציון שנולדה אז.

אולם לא ארכו הימים וג'ינצבורג נוכח, כי רעיון הישוב בארץ-ישראל ראשית עבודתו הספרותית. היה לעסק פרטי שסופו מפח-נפש. בשנת 1889 פרסם ב"המליץ" את מאמרו הראשון, לא זה הדרך, המוכיח את קלקולי העבודה של החובבים". "צריכים היינו — כותב ג'ינצבורג — להקדיש ראשית פעולתנו לתחית הלבבות, להגדיל את האהבה לחיי הכלל, להאדיר את התשוקה להצלחתו, עד שיתעורר הרצון, והפועלים יעשו באמונה... אך לא כן עשו נושאי דגל רעיוננו. בהיותם גם הם בעצמם אנשים מישראל, שלאומיותם מעורבת בפרטיותם, לא נתנם לבם לנצור תאנה אשר יאכלו אחרים פריה בעת שיעלו כבר עשבים בלחיהם (1) המה" (2). הם חפצו ליהנות מיר מפרי העבודה, ועל כן

(1) כשירקבו בקבר. (2) "לא זה הדרך" א', על פרשת דרכים א'.

פרסמו „חשבונות יפים“, כי בסכומים מועטים אפשר להתנחל בא"י ולחיות שם חיים נעימים, ומשכו להישוב המון אנשים, „שרובם לא התעתדו כלל לקבל יסורים באהבה בשביל תכלית כללית“⁽¹⁾. ובראותם כי נפלו בפח דיעות וחשבונות דמיוניים, לא נמנעו מאז ועד עתה מלהרבות שאון ומבוכה ומלבקש תכליותיהם הפרטיות בכל האמצעים שבידם⁽²⁾.

המאמר הזה, שהכניו אחד-העם חתום עליו, מכיל אפוא כבר בקרבו את גרעין שיטתו של הפובליציסט⁽³⁾, כי התחיה הרוחנית של העם קודמת לתחיתו התמריית, ושחבת-ציון נוצרה בעקר כדי לעורר את הרגש הלאומי. ואת השיטה הזאת עמל אחד-העם להרחיב ולבאר מני אז ועד כה בשורת מאמרים יפים ועמוקים; גם יסד אגודת „בני משה“ שתעזור לו להוציא את רעיונו אל הפועל.

בשנת 1890 נבחר אחד-העם לחבר הועד של „חובבי ציון“, שנוסד אז באודיסה, נסיעתו לארץ-ישראל וכעבור שנה נסע לארץ-ישראל כדי להתבונן למצב המושבות העבריות שנוסדו שם. ובשובו מדרכו פרסם ב„המליץ“ את מאמרו „אמת מארץ-ישראל“, שעשה רושם גדול על הקוראים. הוא השמיע ראשונה השקפה בריאה והניונית על הישוב החדש, וה„אמת המרה“ שלו בטלה כמה דמיונות נעימים שנשתרשו בעם.

רגילים אנו להאמין בחיץ-לארץ—כותב אחד-העם—כי ארץ ישראל היא עתה כמעט כלה שוממה, מדבר לא זרוע, וכל הרוצה לקנות בה קרקעות יבוא ויקנה כחפץ לבו. אבל באמת אין הדבר כן. בכל הארץ קשה למצוא שדות-זרע אשר לא יזרעו; רק שדות-חול או הרי-אבן, שאינם ראויים אלא לנטיעות, וגם זה אחר עבודה רבה והוצאות גדולות לנקותם ולהכשירם לכך, —רק אלה אינם נעדרים, מפני שאין הערביים אוהבים לטרוח הרבה בהזה בשביל עתיד רחוק... רגילים אנו להאמין, כי הערביים הם כלם פראי מדבר, עם הדומה לחמור, ואינם רואים ואינם מבינים את הנעשה מסביב להם. אבל שניאה גדולה היא. הערבי, ככל בני שם, הוא בעל שכל חד ומלא ערמה... רואים ומבינים הערביים, וביהוד יושבי הערים, את מעשינו וחפצנו בארץ, אבל הם מחשים ועושים עצמם כלא יודעים, לפי שאינם רואים במעשינו עתה שום פכנה לעתידותיהם. והם משתדלים אפוא לנצל גם אותנו, להוציא תועלת מן האזרחים החדשים בהיות לאל ידם, ועם זה שוחקים לנו בלבם... רגילים אנו להאמין, כי הממשלה הטורקית חלושה היא ופרועה כל כך, עד שלא תשים לב כלל לכל הנעשה בארץ-ישראל, ובעד בצע כסף נוכל לעשות שם הכל, ומה גם אם יהיו צירי ממשלות אירופה למחסה לנו. אבל גם בזה נשגה סאד. ה„בכשיש“⁽⁴⁾ הוא אמנם כח גדול בטורקיה, וגם רבי המדינה לא יעמדו בפניו; אך עלינו לדעת, כי השרים הגדולים הם עם זה גם פטריוטים⁽⁵⁾ וקנאים עצומים לדתם ולממשלתם, ובשאלות שיש להן איזה יחס לכבוד אחת סאלה ימלאו חובתם באמונה ולא יועיל כל הון... וכאשר נצרך כל זה אל המכשולים הכלליים, הטבעיים והמוסריים, אשר בהכרח יפגוש על דרכו כל המון רב הבא להשתקע באיזו ארץ חדשה, ומה גם בהתעתדו לשנות שם כל דרכי חייו, להתהפך מסוחר לעובד-אדמה, —אז אם באמת ובתמים נחפין להשיג סמרתנו בארץ אבותינו, לא נוכל עוד להעלים מעינינו, כי למלחמה כבדה אנחנו יוצאים, וכי למלחמה כזו דרושות הבנות גדולות: דרושה ידיעה ברורה ופרטית ממצב שדה המערכה ותכונותיו, דרושה שיטה שלמה וקבועה אשר תגביל מראש כל הפעולות העתידות, דרושים כלי-נשק טובים—לא חרב וחנית, אך רצון אדיר ואהדות שלמה—ויתר על הכל דרושים מנהיגים בקיאים ומוכשרים לכך, אשר ילכו לפני ההמון⁽⁶⁾.

(1) שם. (2) שם. (3) סופר הכותב מאמרים על ענינים שונים. (4) מהן-שוחר. (5) קשורים לארץ-טולדתם, (6) אמת מארץ-ישראל א', שם.

אחד-העם ראה כי במעשי הישוב אין סדר, שיטה ובקיאות, כי הזמן סרסורים נוכלים מרמים את העולים לארץ-ישראל לקנות קרקעות ומנצלים את כספם, כי רוב המשתקעים שם נעשו לא אזורים, המוציאים את לחמם מן האדמה, אלא כורמים, הסוחרים ביין, וכי סופרים קצרי-ראות מכרזים בעתונים בקולי קולות על כל שעל אדמה הנקנה בארץ ומעוררים עלינו קנאת הממשלה המורקית—ולבו היה רוח על העבודה הלאומית הגדולה העולה בתוהו.

מלא רעיוני עצב, אחרי אשר תרתי את הארץ וראיתי מה שראיתי ביפו ובהמושבות, באתי ערב פסח ירושלימה, לשפוך שיחי וכעסי לפני, העצים והאבנים, שארית מהסדינו מימי קדם. ראשית דרכי היתה, כמובן, אל ה"כותל". שם מצאתי רבים מאחינו יושבי ירושלים עומדים ומתפללים בקולי קולות. פניהם הדלים, תנועותיהם הזרות ומלבושיהם המשוונים—הכל מתאים למראה הכותל הנורא. ואנכי עומד ומסתכל בהם ובכותל, ומחשבה אחת תמלא כל חררי לבי: האבנים האלה עדים הנה על חרבן ארצנו, והאנשים האלה—על חרבן עמנו; איזה משני החורבנות גדול, מחברו? על איזה מהם נכבה יותר?—ארץ כי תחרב, והעם עורנו מלא חיים וכח—יקומו לה זרובבל, עזרא ונחמיה והעם אחריהם וישובו ויבנה שנית; אך העם כי יחרב, מי יקום לו ומאין יבוא עזרו? (1)

ואחד-העם הקדיש את עמו לתחית העם החרב. בלכתו בשנת 1893 בפעם השניה לארץ-ישראל מצא, שכמה מנבואותיו הקשות כבר נתקיימו, וכי הנסיון עצמו שם חוק וגבול לההתישבות המבוהלה. ה"אמת" השניה שלו, שהוסף לפרסם אז, הוכיחה אפוא, כי אין לחשוב עוד כלל על דבר הרחבת הישוב בלמות, אלא יש לעשותו בסיים לנאולתה הרוחנית של היהדות. ובאותם הימים כבר נולד הרעיון בלב אחד-העם להוציא לאור אינציקלופדיה חדשה, "אוצר היהדות בלשון עברית", שיעזור להפיץ בישראל את הכרת-תרבותו הלאומית. הספר הענקי הזה, שהנדיב ק"ץ ויסוצקי אמר להקדיש לו סכומים גדולים, נועד לפתור את "שאלת התורה" ברוח הזמן, כמו שפתרוה בשעתם ר' יהודה הנשיא, הרמב"ם ור' יוסף קרא: "ספך חדש נתון לנו עוד הפעם, אשר יהיה כתוב בלשון עברית קלה ויכלול ידיעת היהדות לכל מקצועותיה, כל מקצוע מאת חכמים מומחים לו, באופן שנוכל לאמר עליו מעין דברי הרמב"ם על ספרו, שאדם לומד לקרוא עברית תחלה, ואחרי כן קורא בזה ויודע ממנו כל היהדות כלה" (2). אולם הרעיון לא יצא אל הפועל, ותחת זאת, השלח, התחיל אחד-העם להוציא לאור בשנת 1894 את הירחון החשוב, "השלח", והביע בו במשך שש שנים כמה רעיונות הנוגעים לתחית היהדות.

המאמרים הרבים, שפרסם אחד-העם ב"השלח" ובעתונים ומאמרים שונים, מכילים מעין שיטה שלמה בתחיתו הרוחנית של עם ישראל. הוא מוכיח קודם כל, כי התמדת היצירה היהודית לא חרלו מעולם מהיות עם יוצר, וחוט הייהם הרוחניים הלאומית. לא נפסק בדרך ה"גלות" הארוכה. התנ"ך והתלמוד,

למרות המרחק הרב שביניהם בנוגע לתכנים, רוח אחד בראם וחותם אחד טבוע על צורתם. כי זו היא אחת התכונות היסודיות של רוח עמנו: שאינו נוה ל"פשרה" ואינו אוהב לעמוד בחצי הדרך, אלא מאחר שהכיר אמתותו של איזה רעיון ועשהו יסוד לפעולתו, הוא מתמכר אליו בכל כחו ועמל להנשימו בחיים בכל פרטיו ודקדוקיו, מבלי להסתכל לצדדים ולעשות "הנחות" לשם איזו מטרה שתהיה. התכונה היסודית הזאת היא

(1) שם. (2) על דבר יוצר היהדות בלשון עברית, שם.

שחולידה לנו תחלה, בימי חירותנו, את תורת הנבואים בכל קיצוניותה הסוסיט, והיא היא שהולידה לנו אחרי כן, בימי עבדותנו, את תורת התלמוד והשלחן-ערוך בכל קיצוניותה הסוסיט. הצורך לשמור על קיומה בעבודתה ופזורה משך את האנוש לצד המעשה הייצוני וקבע בלבה את האמונה, כי "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל והרבה להם תורה ומצוות" ... כח היצירה שבעמנו לא מת אפוא, לא נתחלק ולא חדל מעשות פרי על פי דרכו בכל הזמנים, אלא שפריו נשתנה בטעמו, לפי השתנות תנאי החיים. אינו דומה פריו של העץ, כשהוא נמצא במקום גדולו הטבעי והחפשי, לפריו במקום זר לו, שהוא שתול ומשתמר שם בדרך מלאכותית, אבל העץ אהה הוא בטבעו הפנימי גם פה וגם שם, וכל עוד לא מת נזעו הוא עושה פרי לסינו (1).

עבודת היצירה התלמודית נמשכה בישראל גם בכל ימי-הבינים, ורק בתקופה האחרונה של שחרור מדיני והתבוללות, עמדה הקולטורה העברית מלדת".
 החתבוללות הרוחנית.
 ולא מפני שפסקו אצלנו כח היצירה המקורית, אלא משום שאנו משתדלים להתקרב לשכנינו ואנו מפזרים את כשרונותינו על שדה התרבות של עמים זרים. "לו התקבצו אל תוך גבולנו כל אלה הכחות המפוזרים ועבדו יחד עבודת הקולטורה הלאומית שלנו, כמלפנים, כי עתה היתה זו אחת מן היותר עשירות והיותר מקוריות בכל העולם. אבל ה"נחמה" הזאת מסוגלת אך להדאיב לבנו עוד יותר, בראותנו את עמנו מוציא ואינו מכניס, מפזר ניצוצי רוחו לכל עבר, להגדיל עשרם וכבודם של שונאיו ודורפיו, והוא עצמו אינו גהנה משלו ואין אוצרו הלאומי מתמלא מכל העבודה הרבה של בעלי הכשרונות הגדולים אשר יצר בכחו". רוב סופרינו ומשוררינו הגדולים כותבים בלשונות זרות, ואמנינו המצוינים בוחרים להם נושאים ליצירותיהם בקורות עמים אחרים. רצה, למשל, הפסל אנטוקולסקי לברוא תבניתו של מושל רגזני ואכזרי, העושה מעשהי רצח בכל יום ונורא הוא על כל סביביו, ובכל זאת לא מת, אלהים" בלבבו, והוא חוטא ומתחרט, חוטא ומתחרט—וכי יש לך נושא יותר נאות לזה מהורדוס המלך, כפי שמסרה לנו ההיסטוריה את תכונותיו ומעשיו? ובכל זאת בחר אנטוקולסקי למפעלו זה, כידוע, לא בהורדוס מלך ישראל, כי אם ביוהן האיום מלך רוסיה". וכן כשעלה על דעתו של אותו הפסל לברוא טופס של פרוש היושב כלוא בחדרו, בדול מן העולם, ועוסק בכתיבת ספרים—לא זכר את הגאון מוילנה, בן עירו, אלא בקש ומצא את הנזיר הרוסי ג'ססור מהמאה הי"א, שהתבודד בבית-המקלט שבקיוב ועסק שם בכתיבת דברי הימים. ואפילו, חכמת ישראל", מקצוע שהוא כלו שלנו, לא נבראה על ידי חכמי ישראל שבמערב, בצונץ, גייגר ועוד, בשביל למצוא את החוט הרוחני המקשר יחד כל הדורות בחיינו הלאומיים, ובשביל לחזק את הקשר הזה על ידי הכרה היסטורית ברורה"; כי אדרבה כונתם של החכמים ההם היתה לבטל את הקשר בין העבר וההווה של ישראל, ולהפריד בין חלקי העם המפוזר הזה. בוותרם בדרך זה על האחדות הלאומית של עמם, ובעשותם את ההיסטוריה שלו לחקירת, עתיקות מתות"—קוו למצוא חן בעיני הגוים, ולהשיג את האידיאל היותר גדול של הימים ההם—שווי-הזכויות".

ההתבוללות, החקיי והדתבטלות, המתגלים במדה כזו בעולם הרוח והיצירה שלנו, מעידים אפוא כי חדל עמנו מלחיות חיים מיוחדים לעצמו ותש בו הרגש הלאומי. אבותינו, שנסגרו בתומות הגימה ונבדלו משאר בני-אדם, הקימו להם על אדמת נכר עולם יהודי מיוחד, שהגין עליהם מפני התבוללות רוחנית; אבל אנו היזנקים מן הקולטורה הכללית והבאים יום יום ביהוסים קרובים עם שכנינו המרוכים ממנו—איך אפשר לנו

(1) "דרך הרוח", פ"ה, עפ"ד ח"כ.

להוחר מפני התבטלות לאומית? שאלה קשה זו הביאה רבים לידי מחשבה, כי אולי שיקבלו היהודים, זכויות אזרחיות" בכל ארצות פוזידיהם, יבקשו להם גם, זכויות לאומיות", היינו - שתנתן להם הרשות ליסד מוסדי צבור, הנודך ושלמון מיוחדים, להשתמש בלשונם בדרך רשמית, וכדומה. חושבים הם, כי יבוא יום, ו"בני ישראל ירימו ראשם בגאון ויקראו לשכניהם בחוקה: אומה קולטורית עתיקה אנו, שיש לה זכות היסטורית באירופה: כמכם, ועל כן יש לנו צדקה לדרוש מאתכם, שתכבדו את סגולותינו הלאומיות ותתנו לנו יכולת לחיות בקרבכם חיים לאומיים מיוחדים כמכם. תנו לנו זכויותינו לאומיות בנולה. (הלאומיות!) אבל אחד-העם סובר, כי זהו דמיון מתעה. שכנינו ירגו או ישחקו לנו, ואת בקשתנו זו לא ימלאו לעולם. אם אפשר היה ליהודים להשיג בתוך רוב עמי אירופה זכויות אזרחיות, הנה היה זה רק מפני שהבטיחו להתבלע בעמי הארצות ולהיות עמהם ברכות הימים ל"בשר אחד". אבל זכויות לאומיות— בזה לא יטיל ספק מי שמרכין דמיונו לפני המציאות—לא ישיגו בתוכם". ואפילו, באחרית הימים", כשיחללו האומות המושלות מהשתדל להביא לידי ממיעה את העמים הקטנים העומדים ברשותן—גם אז לא תמצא שום אומה אשר תודה בזכויותיהם הלאומיות של היהודים היושבים בתוכה, כי לא היה עוד ישראל מעולם עם מדיני מסדר באירופה. אין מכירים, זכות היסטורית של עם זר לחיות לו לעצמו חיים לאומיים מיוחדים בארץ אשר מראשית בואו לגור בתוכה לא נחשבה כקנינו הלאומי אפילו בעיני עצמו.

ולא עוד אלא אף אם נוסף ונגביר דמיונו עד שנאמין, כי בימות המשיח יחדו גם בני ישראל נחשבים בעיני שאר העמים כאומה מיוחדת שיש לה זכויות לאומיות בכל הארצות, —הנה גם אז לא יפסיק לנו זה לצרכי חינוך הלאומיים. שהרי גם הצדק והיושר, אשר בשמם בא החלש לתבוע זכויותיו מן החזק בסנו, בודאי לא יחייבו את החזק לנתר על זכויותיו עצמו במקום שזכויות החלש מתנגדות להן ואי אפשר לשתיהן להתקיים יחד. ואין לך זכויות העלולות להתנגש ולהתנגד זו לזו כזכויות לאומיות של שני עמים הנרים יחד, לא זה בצד זה, כבארצות שווייץ, כי אם זה בתוך זה, כבאיזו מארצות אוסטרית. בכל עניני החיים היותר חשובים במדינה—סדרי החנוך, המשפטים ומנהגי החברה, הלשון והחכמה וכו'—אי אפשר שאומות שונות ימשלו בבת אחת, שכל אחת תכניס את רוחה בהם, ונטייתיהן של כלן ישמשו בערבוביה. בכל הדברים האלה הולכים על כן בהכרח ובצדק אחר רוח הרוב, והמועש צריך לקבל עליו את הדין בלי שום טענה, כמו שכך היא המרה גם בהתנגשות הזכויות האזרחיות של האזרחים הפרטיים. ובהיותנו אנחנו המעש מכל העמים בכל מקום, מה יש לנו צדקה לקוות כי יבוא יום ותהיה יכולת בידינו לחיות באירופה חיינו הלאומיים בכל מלואם? (2)

ולא עוד אלא שאחינו המערביים, שלכם מלא עדיין רגשי הכרת טובה בעד, הזכויות האזרחיות" הנתונות להם—אינם מעיזים כלל להוסיף ולדרוש להם גם, זכויות לאומיות". אדרבה הם מוצאים, כי אחרי החסד הגדול שעשו עמהם העמים, שבקרבם הם יושבים, עדיין, "לאומיים" הם יותר מדי. וכדי להוכיח שהם, "פטריוטים" טובים ובנים גמורים לארצות-יהודים-כנסיה מולדתם, חדשו אחינו המערביים את ההלכה, כי היהודים תדלו זה כמה מהיות עם מיוחד והיו לכנסיה דתית. אולם השקפה זו הביאה אתם למשעול צר: מצד אחד אין ישראל רשאי להיות אלא כנסיה לשם שמים; מצד שני, הנה הקשר השמימי הזה נטרופף ביותר (כי רוח הדת נחלש באירופה

(1) שם, פ"א. (2) שם.

בכלל); ומצד שלישי, וזהו העיקר, הם מרגישים בלבם, למרות כל אלה, כי עברים הנם ועברים יחפצו להיות. כדי להסתיר אפוא מעיניהם את הסתירה שבין „האמתיות“ האלה, מוכרחים הם לבקש מפלט באותה הדעה הקדומה⁽¹⁾, המתנגדת לכל יסודי החכמה בזמננו, כי כל עם ועם נוצר מתחלתו לאיוות כלית ותעודה, ובעל-כרחו הוא חי עד שישלים את אשר שמו עליו ממרומים. ככה, למשל, נוצרו תעודת ישראל. היונים בשביל לפאר ולשכלל את היופי החיצוני, נוצרו הרומאים בשביל לרומם ולהאדיר כח האגרוף⁽²⁾. וגם ישראל נוצר בשביל תעודה דתית מיוחדת. ובכן נשאר עוד צל של אחדות ותפקיד להעם העברי, אף על פי שנלקחו ממנו גם הלאומיות וגם המוסרות הדתיות: „עם ישראל מת אמנם, אבל כנסת ישראל עורגה קימת ומוכרחת להתקים לפי שתעודת ישראל עוד לא נשלמה כלה כל זמן שה„מונותיאסמוס“⁽³⁾ המוחלט עם כל המסתעף ממנו לא נצת עוד כליל את העולם, ועד אז יחיה ישראל בעל-כרחו וישא ויטובל וילחם, כי לכך נוצר — לדעת את אלהים ולהביא אחרים לידי ידיעה זו“⁽⁴⁾.

אבל אחד-העם אינו יכול להסכים לדעה מוטעת זו של חכמי ישראל שבערב. ראשית, „השיטה המדעית אינה מודה במציאות תעודה או תכלית אף במקום שהיא נראית ביותר לכל עין פשוטה“⁽⁵⁾. ושנית, אין הדעת סובלת, „כי עם שלם חי וקים ונושא עליו עול כבוד של תורה ומצוות ועול ברזל של צרות ומכאובים וגדופים זה אלפי שנה, הכל בשביל ללמד לאחרים איזו דעה פילוסופית, המבוארת כבר בהמון ספרים רבים בכל לשון ובכל סגנון, וכל הרוצה ללמוד יכול לבוא וללמוד בלי כל עזרה מצדנו; וכל שכן בזמן הזה, שהרוצים ללמוד הולכים ומתמעטים מיום ליום, שגם אנחנו בעצמנו הולכים ושוכחים תלמודנו מיום ליום“⁽⁶⁾. תפקיד נאה הוא אמנם להיות „מלמד“ לכל העמים, „אולם במה דברים אמורים אם היו „התלמידים“ גם הם נוחים וקלים ונוהגים כבוד ברכם כראוי. אבל עכשו שהתלמידים עויז-פנים הם ובוועטים ברבם ומחרפים ומנאצים שמו כל הימים עד כי ימאס חייו, עכשו הרי השאלה במקומה עומדת: אחר שחינו אנחנו אינם מביאים עוד כל תועלת להשלמה התעודה, אחר שכתב-היקודש לא יאבדו עוד גם בלעדיו והפרוגרם הדתי יעשה אפוא את שלו גם בלעדיו, אחר שאנו אין אנו עוד עתה אלא „מצבת זכרון“ על דרך הפרוגרם הזה, ההולך ונשלם בלי עזרתנו — אם כן למה לנו חיים וצרות?“⁽⁷⁾

אולם אין אחינו המערביים רוצים ויכולים להבין דבר פשוט כזה, כי משועבדים הם ל„עבודתם הרוחנית“ הבאה מתוך „חירותם המדינית“. ואחד-העם שואל לעצמו: „המקנא אני בזכויותיהם של אחינו אלה?“ — והוא משיב באמת ובתמים: „לא ולא! לא הן ולא שברן. אני, אם זכיות אין לי, לא נתתי גם נפשי תמורתן; אני, יכול אני להניד בקול רם, כי אהובים לי אחי בני עמי בכל מקום שהם, מבלי שאצטרך לבקש אמת-לאות לדבר בשביל לישבו בדוחק“⁽⁸⁾; „אני הנני יודע „מפני מה אשאר יהודי“, או יותר נכון, איני מבין כלל מה זו שאלה, כמו שלא אבין אם ישאלוני מפני מה אשאר בן לאבי“⁽⁹⁾. אולם אחד-העם יודע גם זאת, כי הולכים ומתרבים יום יום היהודים שאינם חושבים ומרגישים כמוהו, שהשאלה „מפני מה אנו נשארים יהודים?“ מביאה אותם לידי תשובות מוטעות או שליליות שונות, משום שתש אצלם ביותר הרגש

(1) „עבודת בתוך חירות“, עפ"ד א'. (2) שם. (3) האמונה באל אחד. (4), (5), (6), (7), (8), (9) שם.

הלאומי ואינו יכול להתרומם בשום אופן למדרגת ההרגשה של קרבת משפחה. ועל כן בקש אחד-העם ומצא תרופה העלולה לחזק את הלאומיות שלנו, והיא —

המרכז הרוחני.

„התרכוזות הרוח הוא חזיון פסיכולוגי ידוע, ופירושו: התנכרות איזה ענין רוחני בעמקי הנפש על יתר הענינים שבה, עד שמגיע באופן בלתי מורגש לאחדם כלם מסביב לו, לשעבד את כלם למטרותו המיוחדת לו ולשנות תכונותיהם לפי צרכיו... ומה שאפשר ברוח האיש הפרטי אינו נמנע גם ברוח העם. אם נשים עין בתולדות עמים שונים, או לו רק בתולדות עמנו עצמו, נמצא באמת הרבה חזיונות מעין זה, שבמשך תקופות ארוכות היתה נפש האומה משועבדת כלה לאיזה יסוד רוחני אחד, אשר הראה פעולתו על כל תכונות העם ודרכי חייו“⁽¹⁾. והתרכוזות כזו של הרוח, היכולה להשפיע על עם ישראל כלו ולחזק אחדותו, יש למצוא כעת ברעיון „חבת ציון“. כל מפלגות עמנו צריכות לבוא לידי הכרה ברורה והרגשה עמוקה, כי חיינו הלאומיים יכולים להתפתח בדרך אמתית וטבעית רק בארץ-ישראל; ואז יהיה באמת הישוב החדש בארץ-אבותינו למרכז של רוח, אור וחיים, המחפש תמיד את כחותיו ורגשותיו הלאומיים של כל העם המפורז. אולם בהיות עמנו מעונה ונרדף בגלותו, הוא נוטה לבקש קודם כל בישוב ארץ-ישראל לא את הדרך הנכונה לנאולתה הרוחנית של היהדות, אלא את הפתרון החטרי והמוטעה לשאלת היהודים המדוכאים; ועל כן מביא אחד-העם אותנו רנע אחד לעולם דמיוני, שאין בו „גלות“ להתפתח. איך יכול המרכז להתפתח. וצרות חמרות, כדי לקרב את השקפתו על הערך הרוחני של חבת-ציון להרגש והשכל.

בחלומנו, והנה האנטיסמיטיסמוס (2) טרם יהיה בארץ, והתפתחות הדעות ההומאניות (3) לא נפסקה עדיין, אדרבה צעדה הרבה לפנינו; שאלת היהודים היתה כבר לנחלת ההיסטוריה, וישראל שוכן לבטח בכל הארצות בצל אימנציפציה (4) שלמה; ועם זה, כמובן, צעד גם הוא לפנינו על דרך ההשכלה והאסימילציה (5) החיצונית. במצב אושר כזה לא תעלה אוטואימאנסיפציה (6) על לב שום אדם, ואם היה נמצא „בעל הויה“ כזה, היו הכל מביטים בפניו ברחמים גדולים. אבל לעסת זאת נתעוררה בלב רבים שאלה אחרת: שאלת היהדות בסובבה לאוסי. הקשר שבין כל ישראל התרופף מאד, באין דבר אשר יחזקהו, באין גם צרה, אשר תדרוש עזרת אחים. מנהגי הדת והחיים קבלו בכל ארץ צורה מיוחדת, לפי רוח הארץ החיא. שפח עבר עם ספרותה כטעט גשתכחה מישראל ולא נשאר לה אלא תפלת שבת ומועד, ונס זה לא בכל מקום. וככה יתפרדו בני ישראל לארצותם לנוייהם וכל חלק מהם ילבש צורה מיוחדת לפי רוח עם הארץ, סבלתי יכולת להיות „מצוינים“ כעם אחד ברוח אחד. רוב העם אינם מרגישים כבר גם את הצורך להיות מצוינים, והולכים וקרבים במנוחת לב אל קץ אומתם. אבל כה וכה נמצאים עוד אשׁי-לב, המביטים בעצב ואנחה על נסיסת עמם, הגוי הגדול, לפחות בשנים ובחליפות היסטוריות, והנם מבקשים אמצעים, במה לשוב ולקרב את אבריו המפורזים ולפחת בכלל רוח חיים חדשים. ואחר שנאו, באופנים שונים ולא עלתה בידם... בא בלבם הרעיון לנסות דבר אל „פלישת ינה הזקנה“, ארץ הדת היהדות, אשר לא חדלו בני ישראל להודות בקדושתה על כל פנים כיתר העמים ולהביט אליה מפני זה גם באיזו נאודה לאומית. את הקשר הלאומי הזה, עם כל רפיונו, מצאו הלאומיים לשוב לעשותו יסוד

(1) הקדמת „על פרשת דרכים“, מהדורה אי. (2) השנאה לישראל. (3) של אהבת הביות. (4) שחרור. (5) התבוללות. (6) שחרור העם על ידי עצמו.

לאחדות האומה, בהיותו מוחשי ועומד מחוץ לנבול הארצות הנאורות השונות, באופן שיוכלו כל ישראל להשתתף בו, להשפיע עליו ולקבל השפעה ממנו. ולמטרה זו יסדו אנודה כללית, בלי הבדל ארץ מולדת, בשם, מחבבי ציון.

את מטרתה זאת העיקרית—אחדות העם—לא מצאה האנודה לנכון לפרסם תיכף בראשית מעשיה. בקול-הקורא ששלחה בכל תפוצות ישראל היא אומרת: הנה הרבה אלפים מאחינו יושבים בארץ אבותינו ואוכלים לחם חדר... ואיך נובל ונראה כל העמים והדתות משתדלים לתקוע בה יתד חזקה, מרבים במחיר כל שעל ושעל סאדמת הקדש, בונים שם בתים טיבים לאורחים וחולים מאחיהם ובתי-ספר ערוכים בכל לנערי בני עמם ודתם, ורק אנחנו, אשר הארץ הזאת, מלבד קדושתה, היא לנו גם ערש ילדותנו, —אנחנו כמו שכחנוה ולא נשים לב להרחיב נבול היהדות בארץ מולדתה מקדם? ... ולפי שמיסדי האנודה היו אנשים נכבדים ונבונים דבר ועשו הכל בהשכל ודעת ובזהירות ומתינות הראויה, לכן הצליחו לקנות לאנודתם הרבה לבבות בארצות שונות ולאסוף גם סכומים הגונים, —וסידי יצאה האנודה לפעלה: התחילה ליסד קולוניות לעבודת האדמה מבחירי צעירי עמנו ילידי הארץ ביחד עם אנשים בריאים וטובים גם מחוץ-לארץ; התחילה גם ליסד בתי-ספר שונים לתורה ודעת, לעבודת-אדמה ואומנות, ובכלל שמה לב לכל הדברים שיש בכחם להרים מצב היהדות ובניה בארץ. והכל ברוח אהבה אמיתית להעם והארץ, במדרים נכונים המתאימים למטרת-האנודה העיקרית, ובהשגחת אנשים ראויים לכך.

עברו שנים מספר, ומעשי האנודה נשאו פרי. קולוניות עבריות אחדות עומדות וקיסות על במים נכון, ובעליהן עובדים את אדמתם באהבה ואוכלים לחם בשמחה; בתי-ספר אחרים הספיקו כבר לגדל דור אחד של תלמידים הגונים, בעלי תורה והכמה ודרך-ארץ, —ועוד כאלה וכאלה. —והקול נשמע בגולה, כי יש בארץ-ישראל אכרים עברים אמתיים, כלומר אברים אמתיים, החורשים וזורעים וקוצרים בידיהם ממש. אברים אמתיים, אנשים מן הישוב, הבאים מן השדה בערב וקוראים ושונים, ויין לא ישתו לשכרה... אכרים עברים בדור האים אנסיפציה השלמה! חיון כזה יקר סאד בארצות הגולה, ולא יאומן כי יסופר... ומה יפלא אפוא, כי רבים מגדולי עמנו התחילו לבוא לארץ-ישראל כדי לראות בעיניהם את הפלא? וכשבאו וראו כל זה ויתר מעשי האנודה, הרנישו בלבם רגש אהבה עסוקה לארץ-אבותיהם ולאחיהם היושבים עליה, המפארים שם ישראל לעיני העמים בהייהם הטבעיים והבריאים; ואין צריך לאמר שנתנו ידם להאנודה, אלא שאחרים מהם קנו שם גם לעצמם נחלת שדה וכרם למזכרת נצח. ובעקבות הגדולים התחילו ללכת גם קטנים מהם, עד שהיה הדבר לסנהג בישראל, שכל בעל בעמין יחשוב לו לחובה ולכבוד להחשב במספר מחבבי ציון ולבקר לפעמים את הארץ, בעת שהוא יוצא לחוץ-לארץ להנמש מעבודתו.

ונערי בני ישראל, שנתחננו בתי-הספר של האנודה, התחילו לבוא לארצות הנאורות... והנה הפלא ופלא! צעירים משכילים, שאינם לא אשכנזים ולא צרפתים וכו' — שאינם כלום, אלא בני ישראל מארץ-ישראל — ודיו הם יודעים אמנם לדבר בלשון עם ועם, אבל לשינם לעצמם היא לשון העברים הקדמונים... הסטודנטים האשכנזים והצרפתים וכו' בני דת משה, מתחלה שמעו ויתסהו ויצחקו בלבם, אבל מעט מעט הורגלו בזה והתחילו בעל-כרחם לחשוב את הלשון הזאת כאחת הלשוניות. ובראותם את חבריהם הנוצרים נותנים גם כבוד להשפה הזקנה, שבה נכתבו, הספרים הקדושים, התחילו גם הם בני דת משה לזכור ולהזכיר, כי בשפה זו דברו אבותיהם באיזה זמן-קדום, וסוף סוף התחילו גם ללבוש גאות... ורבים נלו פתאם גם הן ונועם בצלצולה והשתוקקו ללמוד לדעתה. ומכיון שרבו החפצים ללמוד, נמצאו גם סלמדים, מורי עברית מארץ-ישראל עצמה, אשר יבכרו אתם

על פני המורים שלידתם בחוקי-לארץ, כמו שמבכרים בכל שעה אחרת חיה את המורים אשר מארצה יצאו.

וכשראתה האגודה כך, החליטה להרחיב חוג פעולתה, ולעבוק גם בעניני לשון וספר. קודם כל יסדה בירושלים מכתבי-עתי עברי גדול ונכבד, הנערך על ידי חכמים מומחים לדבר ומלא מאמרים מצוינים על דבר תכונות הארץ ויושביה וקדמוניותיה, על דבר מצב ישראל בכל הארצות, הייחז וצרכיהם וכו'. מכיז זה קנה לו שם טוב בין כל בני עמנו, וגם גדולי כתיבי-העתים באירופה ידעוהו בשם ויביאו דבריו בכבוד הראוי. וכשרבו קוראיו, רבו גם סופריו; ומשרבו סופרים מומחים בארץ-ישראל, רבו גם ספרים טובים בשפת עבר, היוצאים לאור בארץ-ישראל ונקראים בחשק ושקידה בכל ארצות הגולה. וכה גדלה הספרות העברית בכמות, ועוד יותר — באיכות⁽¹⁾.

באופן כזה היה הולך ומתפתח המרכז הרוחני בארץ-ישראל, אלו התכוונו בוני הישוב מתחלה להביא תחיה ונאולה לה' הרוח, והיו עושים את כל מעשיהם בסדר וחשבון. ואין ספק בעיני אחד-העם, כי אז היתה השפעתו של המרכז המרכזי משיע בכח החקוי. מתגברת יותר ויותר על העם בכח החקוי. מדת החקוי שיש באדם היא אחד מן הדברים שעליהם עומדת החברה האנושית, ל' היא משה מנהיגהם, לשונם והשקפותיהם של כל אישי החברה ונותנת לה טפוס אחד. ועל כן דורשת החברה תמיד איזה "נושא" של חקוי, איזה מרכז כללי, שכחו גדול למשך אליו את כל הלבבות ולעוררם לחקות את מעשיו. בהתקופה הקדומה, כשחיי האדם היו תמיד בסכנה וזה כח עמד למעלה מכל, היו עיני כל משפחה או שבט נשואות ביראת הרום מות אל ראשם ומגנם, "נשיא אלהים אשר בתוכם", והישות הפרטית של כל אחד, עם כל תכונותיה ונמיותיה, כמו נתבטלה לגמרי מפני הדר-נאונו של ה"אידיאל" הזה⁽²⁾. דבריו ומעשיו והליכותיו נעשו על ידי חקוי לקנין הכלל כלו, זהקנין הזה עבר אחרי כן בירושה מאבות לבנים והיה למסורה רוחנית, שכל בני השבט מחזיקים בה. אבל החקוי מהמין הזה, שמרכזו הכללי הוא "איש חי רב פעלים", מתמעט והולך בהכרח מדור לדור. לפי שכל דור חדש מקבל בירושה מן הקודמים לו את תוצאות החקוי עד אז, את הדברים שנעשו כבר לקנין כללי, וכל מה שדברים אלו הולכים ומתרבים, כן הולכת ומשתלמת צורת החברה בכל חלקיה, עד שסוף סוף יגיע הזמן שתהא צורה זו שלמה ומוגבלת מכל הצדדים, מבלי שימצאו עוד דאשי הדור החי מקום להתגדר בו, להוסיף גם מצדם איזו דברים עיקריים. מרכז זה חקוי הכללי הוא על כן מני אז רק העבר בלבד, אותם "הגבורים אנשי השם" שהמביעו בוטנם דמות דיוקנם⁽³⁾ בצורת החברה⁽⁴⁾.

אולם יש שמסורת העבר של עם אחד מתנגשת עם מסורה של עם אחר המפותח ברוחו יותר מן הראשון, ובני העם החלש עוזבים את נימוסיהם הם ומתחילים לחקות את מעשי העם החזק ממנו. ההתבטלות החדשה מפני החברה הנכרית מחלישה מעט מעט את ההתבטלות הישנה מפני האבות⁽⁵⁾, וכל קיומו של העם החלש עומד אז בסכנה. זה "לאומיים" שבו, הדואנים לגורלו ועתידותיו, מנסים מתחלה להקטין ערכו של הכח הנכרי ולהרחיק ממנו את בני עמם, עד שיורה להם הנסיון, "כי לא החקוי מצד עצמו מביא לידי התבוללות, כי אם ההתבטלות היא המסבבת את ההתבוללות באמצעות החקוי, וכי על כן תחת לעצור בעד האחרון, צריך לבטל את ההתבטלות עצמה"⁽⁶⁾. וגם למורה זו הם משתמשים בכח החקוי, אלא שהם נותנים לו תכונה חדשה

(1) מדת הרוח, פ"ב, ע"ד א'. (2) פרושים, חקוי והתבוללות, ע"ד א'. (3) תמונתה, (4) (5) (6) שם.

ועושים אותו לתקויו של התחרות. הם מעוררים את בני עמם לסגל להם את כל הדרכים המשוכללים של העם המחוקק והיותר חזק, כדי לגלות באותם הדרכים עצמם את רוחם הלאומי המיוחד.

כך היה פהלך החקוי, בימי קדם, ביחוסם של הרומאים להשכלת היוונים, ובעת החדשה, ביחוסם של הרומים להשכלת המערב. אלו ואלו התחילו בהתבטלות מפני הכח הרוחני הנכרי, ועל כן — בחקוי החיים הנכרים, המחשבה והדבור והמעשה, בשלמותם; ופטריוטיים כקטון הרומי, אשר נסו לחסום הדרך לנמרי בפני זרם החקוי, הצליחו רק לפרקים והצלחתם היתה הצלה זמנית; עד שקמו פטריוטים סקחים והתחילו לנהל את החקוי בדרך ההתחרות, להגשים את הכח הרוחני, סבת ההתבטלות, בחי עמם המיוחדים לו, — אז פרה ההתבטלות מאליה והחקוי הוסיף עוד אומץ לרגש הישות הלאומית¹.

חזיון מעין זה ראינו גם בקורות עם ישראל.

זמן רב עוד קודם שקמו „היליניסטים“² בארץ-ישראל לבטל את היהדות מפני ההשכלה היוונית, כבר התקרבו היהודים במצרים להיונים ודרכי חיהם, לרוחם וחכמתם, ואף על פי כן לא מציינו שנתעוררה בקרבם איזו תנועה חזקה לצד ההתבוללות; אדרבה, הם השתמשו בידועותיהם היוונית לגלות על ידן רוחה העצמית של היהדות, להראות ופיה לכל העולם ולהשפיל מפניה גאון חכמת היונים; כלומר, על ידי החקוי, שכתנו הראשונה היתה התבטלות מפני הכח הרוחני הנכרי, הצליחו לסגל להם את הכח הזה ולעבור אז מהתבטלות להתחרות.

אלמלי היו אותם „הזקנים“, שתרנמו את התורה ליונית בשביל יהודי מצרים, סתרגמים עם זה גם את אפלטון בשביל יהודי ארץ-ישראל, כדי לעשות את הכח הרוחני של היונים לקנין עמנו בארצנו ובלשונו, אז קרוב להאמין, כי גם בארץ-ישראל היתה ההתבטלות עוברת להתחרות, ובאופן עוד יותר נעלה ויותר נכבד להתפתחות רוח-ישראל העצמית; וממילא לא היו קטים אז בעמנו „בוגדים מרשיעי-ברית“, ולא היה לו אולי צורך בחשמונאים ולא בכל אותן התולדות הרוחניות שסבתן הראשונה מונחת בזמן ההוא, ומי יודע אם לא היתה גם ההיפוטוריה כלה של המין האנושי בוחרת לה אז דרך אחרת לנמרי. אבל הזקנים ההם לא עשו כן, ורק בזמן מאוחר הרבה, בימי השכלת הערביים, נעשה דבך הרוחני של היונים לקנין עמנו בלשונו, אך לא עוד בארצנו. ובכל זאת, גם בעת ההיא, על אדמת נכר, עברה ההתבטלות בזמן קצר להתחרות, והחקוי בצורתו זו עשה נפלאות. השפה, המסורת, הדת — כלן חדשו נעוריהן ויחד עזרו לגלות רוחה העצמית של היהדות על ידי הכח הרוחני החדש. וכל כך היה אז הכח הזה לאחריים עם ה„ישות העברית“ עד שלא יכלו חכמי הזמן להאמין, כי נכרי הוא להם וכי אפשר היה לישראל באיזה זמן גם בלעדיו, ולא נתקררה דעתם עד שמצאו הגדה קדמונית, כי סוקרטס ואפלטון למדו חכמתם מפי הנביאים וכל החכמה היוונית נגובה היא מספרי ישראל שאברו בימי החורבן.

ומני אז עברו על עמנו עוד הפעם שתי תקופות בוז אחר זו: אחת ארוכה, של התרחקות נמורה, ואחת קצרה, של התבטלות נמורה. אבל גם הפעם הנה הוא הולך וקרוב כבר אל החברה, כי לא בשתייהן הישועה, כי אם בדרך השלישית שבינתיים: דרך השתלשלות הישות הלאומית על ידי חקוי של התחרות³.

אחד הסמנים של הכרה זו היא תנועת התקונים בדת. מכיון שאחינו היותר חפשים בדעותיהם משתדלים לתקן את „נחלת-האבות“ ולתת לה צורה מודרנית, הרי זה סיכוי כי נתחזק שוב הקשר ביניהם ובינה, והם שואפים להגדיל את כבודה על ידי

(1) שם 2, הובני התרבות היוונית. (3) שם.

השכלול ברוח אירופאי. וביחוד נוטה ה"לאומיות", שנתעוררה בישראל במשך שלשים השנה האחרונות, להשתמש לתעודתה בדרך, החקיי של התחרות. ה"לאומיים" שלנו מסגלים להם בכל מקום את מנהגי התרבות המפותחת של שכניהם, ויודעים לעשות אותם כליישרת למטרתם. מפני התבוללות אין אומתנו צריכה אפוא לירא גם לעתיד לבוא, אבל צריכה וצריכה היא לירא מפני התפרדות. כי אחר שתכונת עבודתם של בני עמנו להשתלמות ישותם הלאומית תלויה בכל מקום בתכונת הכח הרוחני הנכרי, השורר במקום הקוא והמעורר אותם לחקיי של התחרות, — הנה יש לדאוג, שמא תתפרד העבודה הזאת לדרכים שונים, לפי השתנות הכח הרוחני בארצות שונות, עד כי ברבות הימים לא יהיה עוד ישראל גוי אחד, אלא שבטים שבטים נפרדים, כמו שכך היה בראשית ילדותו⁽¹⁾. ומן הסכנה הזאת יש רק הצלה אחת: המרכז הרוחני בארץ-ישראל. "במצב ההתפרדות תוכל האומה להגיע להתלכדות חלקיה, למרות נטיותיהם המקומיות, על ידי מקום מרכזי, אשר מצד עצמו, לא בשביל איזה יחס מקרי וזמני, יהיה כחו גדול למשך אליו כל הלבבות" ולעורר בכלם את החפץ לחקות את התרבות העברית היוצאה ממנו. כל הרוצים באחדות האומה עתידים אפוא, להכנע סוף סוף מפני ההכרח ההיסטורי ולשאת עיניהם למורה, אל מרכז החקיי הקדמוני⁽²⁾.

היהדות מבקשת לשוב למרכז ההיסטורי, בשביל להיות שם חיים של התפתחות טבעית, להעביר כחותיה בכל מקצעות הקולטורה האנושית, לפתח ולהשלים את קניניה הלאומיים אשר רכשה לה עד כה, ולהכניס כבה גם לעתיד לאצרו של המין האנושי קולטורה לאומית גדולה, פרי עבודה חפשית של עם חי ברוחו, כמו שהכניסה לשעבר. למטרה הזאת יכולה היא להסתפק לעת-עתה בטועט ואינה צריכה לממשלה מדינית, כי אם רק — לברוא לה בארץ-מולדתה תנאים נאותים להתפתחותה: קבוץ הגון של אנשים עברים, העובדים באין ספריע בכל ענפי הקולטורה, מן עבודת-אדמה ואומנות עד עבודת החכמה והספרות. הקבוץ הזה, אשר יתלקט מעט מעט, יהיה ברבות הימים למרכז האומה, בו יתגשם רוחה בטהרתו, יתפתח לכל צדדיו ויגיע עד השלמות האפשרית לו. ומן המרכז יבוא אזירות היהדות אל כל ה"היקף" הגדול, אל כל קהלות הגולה, להחיותן ולשמור על אחדותן הכללית⁽³⁾.

אחד העם אינו מודה אמנם בתעודתו הלאומית המיוחדת של עם ישראל, כאמור לעיל, ובכל זאת הוא סובר — ובצדק — כי כל עם משתתף בהקולטורה הכללית של האנושיות לפי דרכו ומעשיר אותה על ידי סגולותיו העצמיות. יש להשתדל אפוא שעם ישראל יתרכז בארץ-אבותיו ויוסיף להתפתח שם בדרך טבעי כבימי קדם, כדי שלא תמשמש צורתו הלאומית המקורית וישוב גם הוא לתת פרי-רוחו המשובחים להאנושיות כמו לפני. התרבות הלאומית, שהעם מטיב בה את חותמו המיוחד, מכילה, כידוע, כמה ענפים שונים, כמו ספרות, אמנות, נימוסים, השקפת-עולם, ולדעת אחד-העם — גם מוסר. כשם שיש אמנות המוסר הלאומי. וספרות לאומיות כך יש גם מוסר לאומי. יש

לכל עם ועם מוסר מיוחד, בהסכם לתכונת רוחו הלאומי ומהלך חייו ההיסטוריים. יש מצוה או עברה מוסרית, שחמורה היא בעיני אומה זו ומרדקים בה יותר מבאחרות, ובעיני חברתה קלה היא ואין משגיחים בה הרבה. ולא אך במדרגת השיבות של

(1), (2) שם. (3) "הציונות המדינית", א, ע"ד ב'.

מענינים המוסריים השונים, כי אם בעצם החלוקה של הטוב והרע אנו מוצאים הרבה הבדלים בין עם לעם: מה שזה הושב לטוב נחשב בעיני זה לרע, מה שזה חושב לחובה מוסרית גנותן נפשו עליה יחשוב זה לדבר שאינו מעלה ואינו מוריד. ובין הקצוות האלה במה מקים יש להבדלים דקים ודקים מן הדקים, שאין העין הגסה מרגשת בהם! תכונתו וצרכיו של כל עם, מצבו הגשמי והרוחני, המאורעות שעברו עליו בזמנים שונים—כל אלה נתנים צורה מיוחדת ליחוסו אל חזיונות החיים, ומטילא גם להשקפותיו. המוסריות ואופן הנשמטן במעשה.

המוסר כשהוא לעצמו—כלומר דרכי ההבחנה בין טוב לרע בכל ענפי חיי האיש הפרטי והיי החברה—הוא אפוא, אולי יותר מכל שאר מקצועות הקולטורה, קנין לאומי, אשר בו נמצא רשמי חיי העם ומצבו בכל הזמנים ובו נראה טיבו של הרוח הלאומי ואופן התיחסותו אל העולם אשר מחוצה לו ואל תנאי החיים החולכים ומשתנים. ואם כך הדבר גם בכל שאר האומות הנאורות, שאינן רחוקות הרבה זו מזו בתכונותיהן ופצבן וקורותיהן, קל והוסר עם ישראל, שמראשית היותו הוא „עם לברד ישכון“, מובדל מכל העמים בדרך התפתחותו ומהלך חייו הנפלאים מימי קדם ועד עתה, — בודאי אי אפשר שלא יהיה לו מוסר לאומי מיוחד, המוסר בתכונות רוחו, בחייו ההיסטוריים לשעבר ובמצבו וצרכיו בהווה⁽¹⁾.

ומכיון שהרגש המוסרי תלוי בתנאים החיצונים של חיי העם, נחוץ מאד שיהיו אותם התנאים בריאים ומבעיים, כדי שתהיה גם התפתחותו של הרגש הזה ישרה ומבעית; היינו — נחוץ שישוב לפחות חלק מהעם העברי לארץ-אבותיו ויוסף לחיות שם באופן מתאים לגמרי לתכונתו ונטיותיו, כדי להמשיך את קיומו של המוסר העברי האמתי בעולם. אמת הדבר, כי גם הדת נעשית אפיטרופוסית⁽²⁾ לתורת-המוסר ודואגת לקיומה, אבל היא אינה מוסיפה לפתח ולהרחיב את התורה הזאת; אדרבה, רגש-המוסר הוא המפתח והמרחיב את הדת ומושיגה. „הדת נותנת משפיע על הדת. אמנם תוקף ועוז להרצון המוסרי, אבל התוכן המוסרי בא לעולם על ידי סבות אחרות והולך ומתפתח לעצמו. הדת נותנת תיים להאידיאל המוסרי הממשמ⁽³⁾, בהעמידה אותנו לפני מצוי עליון, נושא האידיאל הזה בטהרתו, הדורש מן האדם לדבקה בו וללכת בדרכיו: „מה הוא רחום אף אתה רחום“ וכו'; אבל הרגש המוסרי הוא המגביל⁽⁴⁾ את התכונות האלהיות והולך ומצרפן מתקופה לתקופה בהסכם למצב התפתחותו בכל תקופה“⁽⁵⁾.

וככה מכנים אחר-העם גם את הדת לתוך התרבות הלאומית, התפתחות ולא תקונים לדת. ההולכת ומתפתחת לפי תכונות העם ודרכי חייו. אולם התפתחות זו של הדת נעשית ממילא במשך הדורות ולא בידי אדם. אין אחר-העם

„סאמין כלל לא בתועלתו ולא באפשרותו של תקון חדת בדרך מלאכותית“⁽⁶⁾. כל האומר לתקן את הדת הרי הוא בעיניו כאלו אומר לקרר את האש, כלומר שני הפכים בנושא אחד. הדת היא דת כל זמן שבעליה טאמינים במקורה האלהי, בעוד שרעיון התקון יוכל לעלות על הלב רק אחר שאבדה אמונה זו, והשכל האנושי לא יירא עוד מנשת אל הקדש ומלראות בו סגרות הדורשות תקון בידי אדם. המתקנים שקמו באומות העולם, וכן מיסדי דת הקראים בתוכנו נשארו אמנם בעלי דת; אך הנה הם לא היו „מתקנים“ כלל, במובן הרגיל עתה, כי אם רק כופרים בטקצת. כלומר, הם לא באו לבקר תוכן עניני הדת, כל ענין לעצמו, לאמר: זה כלו טוב וישאר כמו שהוא, וזה יש בו

(1) „דרך הרוח“ ג', ע"ו י"ג (2) מקחת. (3) отвлеченный (4) определяющий (5) ש"ס. (6) „искусственный“

מנעות ודורש תקן כך וכך; אלא שללו בפעם אחת את האוטוריטטו האלהי מחלק ידוע מן הספרות הדתית ועשוהו חול, ועל ידי זה נפלו מטי לא המון ענינים, שנחשבו עד אז למצוות דתיות, ואבדו קדושתם, לא מפני חסרונם העצמי, כי אם מפני שלא היה להם עוד על מה להשען. ביחס אל החלק ששללו קדושתו היו אפוא המתקנים האלה כופרים גמורים, וביחס אל זה שהשאירו בקדושתו נשאר גם הם מאמינים גמורים ולא הרשו להם לתקן בו כלום, אדרבה, עוד הוסיפו לדקדק בו יותר מכל שאר המאמינים. וזו היא שניאתם של המתקנים העברים בארצות המערב, שהם הושבים באמת לתקן, כלומר להניח בקדושתה את הדת בכללה עם ספרותה הקדמונית ולבטל עם זה מדעתם מצוות ידועות, מפני שאינן מתאימות לצרכי הזמן. ובוזה הם סותרים עצמם באופן זר ומתמיה, ואין להתפלא אם תקוניהם מביאים לידי בטול הדת בכלל, אחר שבאמת מושג התקן כולל כבר בתוכו מושג הכפירה, והבא לתקן אין לו מה לתקן ע"ד" (2).

ולעומת זאת סובר אחד העם, כי הדת מתפתחת מאליה, באופן בלתי מורגש, לאט לאט, על ידי מהלך החיים הכלליים, בלי כונת מכוון, רק מסבות מכריחות" (3). עם התקדמות התרבות בכלל נעשות שאיפות לב האדם יותר עדינות, והן משנות לפי דוחן גם את מנהגי הדת. דוגמה לזה אנו רואים בהחוק "עין תחת עין". החוק הזה נמצא אצל כל העמים הקדמונים—אצל ההודים, המצרים, היוונים, הרומאים וכו'—ומקורו עמוק בתכונת נפש האדם הקדמוני, שרגש הנקמה היה בו ער כאש בקרבו ואי אפשר היה לכבותו אלא בדם" (4). אולם חכמי התורה שבעל-פה פרשו את המקרא כאלו היה כתוב: מ מוון תחת עין. הם האמינו באמת ובתמים, שכך היא כונת הכתוב, ומוכרחים היו להאמין כן, מפני שהכרת-הלב אשר שלטה בזמנם לא יכלה עוד בשום אופן לתת מקום למחשבת-פגול, שהתורה האלהית שואפת נקם ודם במדה כזו. והתפתחות ההכרה הזאת הלכה לאט לאט, ביחד עם התפתחות החיים בכלל. מתחלה היה החוק הישן בתקפו, אלא שלעתים נמצאו אנשים בני תרבות, שרגש הנקמה לא היה חזק בלבם כל כך, והם נרצו לתחונני מי שתכל בהם לקחת כופר תחת מומם" (5). וכשהוסיף מספר אנשים כאלה להתרבות נשתכח מעט מעט החוק הישן, ואם היה לפעמים אדם שרצה דוקא לקיים בחובלו "עין תחת עין", היו השופטים והעם תושבים אותו לאכזר והיו משתדלים להשיבו ממחשבתו" (6).

דוגמה זו מוכיחה עד כמה הוסיפו מושגינו הדתיים להתקדם בימי הבית השני. אולם אחד העם סובר, כי הגלות הארוכה של ישראל והתרחקותו מהחיים הטבעיים הקהו ססיקת הקשר אחרי כן את רגשות לבו והביאו ממילא לידי "התאבנות" הדת. נפסק בין החיים והדת. הקשר בין החיים והדת, ואין מושגיה מתהדרים עוד לפי רוח ההתקדמות של הדורות. להתחונן הזה התייחסו סופרינו בזמן האחרון בשני אופנים, וגם שניהם בלתי נכונים. ה"משכילים" יצאו בתחלה למלחמה על האדוקים (7), בהשתמשם בכלי-זין הגיוניים: היו משתדלים להראות, כי אמונה פלונית אינה יכולה לעמוד בפני משפטי ההגיון ומפתי המדע, כי מנהג או חוק פלוני מתנגד למושגי המוסר או גורם הפסד מאיזה צד לחיי הפרט או הכלל" (8); אבל פעולתם לא היתה רבה על העם, כי בתת דופי במנהגי-הזורות הקודמים ובלגלגם על ההולכים לפנינו הקימו לאויב להם רגש כבוד-אבות, החזק ביותר בלב האדם. וכן לא צדקו ה"לאומיים" החדשים, הרואים חובה לעצמם לאמר קדוש" -- ולו רק מן השפה ולחזין -- לכל מה שנתקדש בעם מירושת אבות, בהאמינם אף הם באותו המשפט המוטעה, שאי אפשר להתבונן בעינים פקוחות

(1) הכח המחייב לו כוונתו. (2), (3), (4), (5), (6) "דרך הרוח" פ"ו, ע"ד, א. (7) הדברים יתור במנהגי הדת. (8) "נחלת אבות", ע"ד ג'.

עבר ולראות מה שיש בו מן הזרות לפי מושגינו היום, מבלי להוציא עם זה גור־דין
 מה על ערכם העצמי של האבות, ונמצא כבוד האומה מתחלל ורגש האהבה
 יזחה מתרופף" (1). כנגד זה נוטה אחר־העם אחרי שיטת ההתפתחות, השלטת כעת
 מדע ובהקירת ההיסטוריה, והרואה, כל מעשי האדם ומחשבותיו כחזיונות טבעיים,
 נולדו מסכות מכריחות" (2). במקום המבקר והמתל, או המסכים לכל דבר מקובל בעינים
 טמנות, עתידה שיטה זו להביא את החוקר, "שאין לפניו לא טוב ולא רע, לא חכמה
 לא טפשות, כי הכל הוא בעיניו פרי רוח האדם" (3). "בדרך החקירה הזאת אין אם כן
 ראשונים ואחרונים ולא כלום. לא אלו הם כמלאכים ולא אלו כחמורים, אלא הכל
 יחד, שרוחם משועבדת לחקים נצחיים ועושה פרי בכל עת לפי מצבה ובהסכם לתנאי
 חיים הסובבים אותה" (4).

ומתוך שאחר־העם אוחז בדרך החוקר, הרואה את כל מעשי האדם והשקפותיו
 וזם את מושגי הדת בכלל, כפרי הסביבה והתנאים החיצונים—הוא משתדל לעשות את
 התנאים האלה לטבעיים ורצויים. אנו שבים אפוא עוד הפעם ל"המרכז בארץ־ישראל",
 העתיד לברוא תנאי חיים בריאים לעמנו ולהחיות את לבו שנתאבן, וממילא תתחדש גם
 התפתחותה של הדת כבימי קדם. וזו תהיה גאולתה של היהדות מן הגלות הרוחנית.

כשהופיע הספר "מדינת היהודים" של הד"ר הרצל ונאסף בשנת תרנ"ז הקונגרס
 הציוני הראשון בבאזיל, נמנה אחר־העם בין המתנגדים הראשיים
 להתנועה החדשה של הציונות המדינית. מ"חובבי־ציון" הקודמים
 דרש אחר־העם רק שיכוננו את הישוב בארץ־ישראל במשטר וסדר וישימו
 יותר את לבם לצדו הרוחני, כדי שיהא מכשר להיות בעתיד
 להמרכז המקווה של היהדות; ולעומת זאת נראו בעיניו הציונים המדיניים כרודפים
 אתרי דמיון מתעה, אחרי שאינם עוסקים לעת־עתה כלל בישוב ארץ־אבותינו ורוצים
 לנחול אותה מקודם על ידי תכסיסי הפוליטיקה. ה"מדיניים", כמו ה"חובבים" ההולכים
 לפניהם, רוצים אלו ואלו לפתור בעיקר את שאלת היהודים ולהמציא רוחה
 תמריית להעם הנגש והחסר להם וזכויות; אולם בעוד שה"חובבים" עסקו במעשים
 רצויים פחות או יותר כשהם לעצמם ומעו רק בתכלית מעשיהם, בשאפם למטרה
 בלתי נכונה, טועים ה"מדיניים" גם בהאמצעים וגם בהמטרה. הם רודפים
 בארחות עקלקלות אחרי מקס־כזב. קודם כל חושב אחר־העם רכישת ארץ־ישראל
 על ידי משא־ומתן פוליטי, ובהסכם הממשלות והשולמן, לדבר קשה ורחוק מן האפשרות;
 ואפילו אם נצייר בדמיוננו, שכבר נתנה לנו ארץ־ישראל על פי "משארטר" (5) —

אחר־העם
 מתנגד להציונות
 המדינית.

האמנם בזה כבר בא או נתקרב הקץ להצרה הנשמית? כל עניי ישראל יהיו אמנם
 רשאים אז לילך למדינתם ולבקש שם פרנסתם כאית נפשם, מבלי שיפגשו על דרכם מכשולים
 סלאכותיים בתמינת "חקים מנבילים" וכדומה. אבל בזה שיוכלו לבקש פרנסה עוד לא
 יקשעו; צריך שיוכלו למצוא את סבוקשם. יש חקים טבעיים המנבילים כח מעשיו של
 אדם הרבה יותר מחקים סלאכותיים. החיים האיקונומיים (6) בזמננו סורכבים ביסודות שונים כל
 כך, התפתחות כל ענף מענפי הכלכלה תלויה בתנאים סרובים כל כך, עד שאין שום
 יכולת לאיזה עם, אף היותר חזק ועשיר, לברוא בזמן קצר באיזו ארץ מקור־פרנסה
 חדשים שיוספיקו לאלפי רבבות בני־אדם... אין ספק אפוא, כי גם בהקשר המדינה יוכלו
 היהודים להתישב בה רק קמעא (7) קמעא, בהסכם לכח העם ולפי סדת התפתחות הבחות

האיקונומיים של המדינה. ובתוך כך הלא יפרו וירבו גם המתישבים בארץ וגם הנשארים בגולה, והתרבותם הטבעית של אלו ושל אלו תנרום בהכרח, כי מצד אחד יצר המקום בארץ-ישראל יותר ויותר לבאים מחדש, ומצד אחר לא יקרע הרבה, למרות הציאות התמירית, ממספר הנשארים בגולה" (1).

ובכן, "עלינו להודות לעצמנו, כי קבוצת גליות הוא דבר חלמעה מן הטבע" (2), ואין להשלות נפשנו אפילו בתקוה כי הישוב בארץ-ישראל ימעיט את החוק (ואת תחרות) (3) המסחר בארצות הגולה, בהוציאו משם חלק מהיהודים הנלחצים. רעיון "מדינת היהודים" אינו מביא אפוא שום תרופה להצרה הגשמית של עם ישראל בתור מקור כלכלי חדש.

או אולי יחשבו בעלי המדינה, כי בהיותנו "אדונים" בארצנו, ניכל לפעול בדרך הדיפלומטיה (4) על הממשלות להסיר את הצרה הזאת מעל היהודים המפוזרים בארצות? ... אבל התקוה הזאת נראית לי דמיונית כל כך, עד שאיני מוצא לנחון להאריך בכסולה. כבר ראינו כמה פעמים, ואף ביחס לעמים אחרים הקרובים יותר ללב הממשלות האדירות, מה כחה של הדיפלומטיה בענינים כאלו, אם חיל גדול מזוין כל צרכו אינו עומד על ימינה. אדרבא, אפשר לשער, כי בימי "מדינת היהודים", כשתנאי החיים האיקונומיים באיזו ארץ יביאו את ממשלתה להגן על עמה מפני התחרות היהודים על ידי "חקים סנביליים", נקל יהיה לה אז מעתה למצוא פתחון פה להצדיק הדבר, באמרה: אם צר להם המקום ילכו למדינתם" (5).

ופחות מכל עתידה הציננות לנשם בחיים את האידיאל הלאומי של אחד-העם. "אחר אלפי שנות רעה וצרות אין חקר, אי אפשר שיהיה עם ישראל שמת בחלקו, בהגיעו לבסוף למדרגת עם קטן ושפל, שמדינתו ככדור-הצחוק בידי שכניו האדירים ואינה מתקיימת אלא על ידי נכלי הדיפלומטיה והכנעה תמידית לפני מי שהשענה משיחית לו; אי אפשר לעם עתיק יומין, אשר היה לאור גוים, להסתפק, בתור שכר לכל תלאותיו, במועט כזה שהרבה עמים אחרים, בני בלי שם וכלי תרבות, השיגוהו בזמן קצר, מבלי לסבול תחלה אף מעט מן המעט ממה שסבל הוא" (6). בעתיד דל כזה יכולים להסתפק רק אלה השואפים להפטר מהצרות החמורות ורדיפות האנטישמיות, אבל אחד-העם, הדואג בעיקר לתחיתה של התרבות העברית, בוז יבוז לה "מדיניות" הערוכה בטעם אירופה ואין בה כלום מהרוח העברי המקורי. הד"ר הרצל, יהודי מערבי הרחוק מן היהדות, ראה את האומה העברית כקבוצת אנשים שקורבתם ניכרת ושאתדותם מתקיימת על ידי אויב משותף לכלם; ועל כן המציא את "מדינת היהודים", כדי למצוא בה מחסה נגד "האויב המשותף" הזה הקם עלינו מן החוץ. אבל אחד-העם סובר, כי אחדותו של ישראל בנויה על "היהדות התיסטרית", כחה של קולטורה לאומית גדולה ועתיקה, שיצרה את בניה בצלמה ואחדה אותם על ידי טופס (7) רותני אחר מוגבל, הקיים ועומד בזכות עצמו, ולא בחסדי האיבה החיצונית" (8); ועל כן צריך לבקש קודם כל מקלט בארץ-ישראל לקולטורה לאומית זו, שבה תלוי כל קיומו של העם.

אולם אחד-העם, המתנגד בכל עוז לשיטתה של הציננות, שמח בלבו על התנועה הלאומית הכבירה שהרעיון הצינוני עורר בישראל, והקונגרס הבולאי נחשב בעיניו למאורע

(1) "הציננות המדינית" ס"א ע"ד ב' (2) שם. (3) конвуренция (4) משא-ומתן פוליטי בין הנשים.

(5) שם. (6) הקונגרס הצינוני הראשון, ע"ד ג'. (7) формуляр. (8) "הקונגרס ויוצרו" שם.

השוב ביותר בחיי האומה. מי יתן - כותב הוא - ויכלתי לבוא כברית עם שר של שבחה, והייתי משביעהו, שימחה כליל מעל לב הנאמפים את כל אשר ראו ושמעו בבביליא, ולא ישעיר להם בלתי אם זכרון אחד: זכרון השעה הגדולה והקדושה, בעמדם כלם - גדתי ישראל אלה אשר באו מכל קצוי ארץ - כאחים יחדו, לבם מלא רגשי-קדש ועיניהם נישואות באהבה וגאון אל אחיהם הגדול (הרצל), העומד על הבמה ומטיף נפלאות על עמו, כאחד הנביאים בימי קדם¹. בשעה זו של התרוממות הרוח ואחזה לאומית קדושה נראה

הנבואה והנאולה

המנהיג הציוני בעיני אחד העם לא כ"דפלומט", תואר השנוא לו ביותר, אלא כ"נביא", המסוגל לבדו להביא נאולה ליהדות וליהודים. הנבואה, או אהבת הצדק המוחלט, היא, לדעת אחד העם, תמציתה של כל תרבותנו הלאומית; ובכל פעם שכאה נאולה לישראל ותרבותו נתעוררה מקודם הנבואה חדרשה את רוחה של האומה, כדי להתקינה לישועה.

המושיע הראשון לישראל היה משה, והוא היה גם הטפוס המשוכלל הראשון של הנביא, הנבדל משאר בני-אדם בשתי תכונות יסודיות:

(א) הנביא הוא איש האמת. רואה הוא את החיים כמו שהם וקולט רשמייהם בלי נטיות עצמיות, ומה שרואה הוא מניד כמו שרואה, בלי חשבונות צדדיים. ומניד הוא את האמת לא מפני שרצונו בכך, לא מפני שבדק ומצא, שכן מחויב הוא לעשות, אלא מפני שכן מוכרח הוא לעשות, מפני שזו היא תכונה מיוחדת לרוחו, תכונה, שאין ביכולתו להשתחרר ממנה, אפילו אם רוצה הוא להשתחרר. ויפה אמר אחד החוקרים האנגליים, קרל לייב: כל אדם יכול להגיע למעלת הנביא בבקשת האמת, אלא שכל אדם יכול להיות כך, באמצעות רצון כביר זיגיעה מרובה, והנביא אינו יכול לבלתי היות כך, לפי שזהו עצם טבעי.

(ב) הנביא הוא איש הקצוות. מצמצם הוא דעתו ולבו באיריאל שלו, שבו הוא מוצא תכלית החיים ולו הוא רוצה לשעבד את החיים עד הקצה האחרון, בלי שיור כל שהוא. בפנימיות נפשו נושא הוא עולם שלם, איריאלי, ולפיהו יעמוד לתקן גם את העולם החיצוני, המוחשי. מכיר הוא הברה ברורה, שבך צריך להיות, וזה מספיק לו בשביל לדרוש בכל תוקף, שבך יהיה באמת, ואינו יכול לקבל שום אסתלא², ואינו יכול להסכים לשום פשרה, ואינו נח מזעפו ותוכחתו, אף אם כל היקום יתנגד לו.

ומתוך שתי אלו התכונות היסודיות יוצאת תכונה שלישית, המורכבת משתייהן יחד: שלטון הצדק המוחלט בנפשו של הנביא, בדבריו וכל מעשיו. בהיותו איש האמת, אי אפשר שלא יהיה גם איש הצדק; כי מה הוא הצדק, אם לא האמת במעשה? זבהיותו איש הקצוות, אינו יכול לשעבד את הצדק - כמו שאינו יכול לשעבד את האמת - לשום תכלית צדדית, לותר עליו במקום שהשעה צריכה לכך, או אף במקום שרנש האהבה או רנש החמלה מתקומם לו. הצדק של הנביא הוא על כן צדק מוחלט, שאינו מוגבל משום צד, לא מצד הצרכים החברתיים ולא מצד הנשיות האישיות.

ולפי שבך הוא מצבו של הנביא, שמצד אחד אינו יכול לתקן את החיים לפי רוחו בהחלט, ומצד אחר אינו מוכשר לרמות את עצמו ולהעלים עין ממגורעוניהם, - לכן אין ביכולתו להשלים עם חיי-ההוה, שהוא שרוי בתוכם. ונרעין של אמת יש במושג ההמוני, הרואה בנביא קודם כל "מניד עתידות". כי אמנם אין לו להנביא בעולמו אלא חזון לבו לעתיד לבוא, ל"אחרית הימים", שבו הוא משתעשע ומתנחם מעת לעת, בש"כום היגונים" מתמלאה ואין בו כח עוד לצעוק ולהתמרמר על הרעה, שהוא רואה סמיב לו בחיי ההוה.

¹ "הקונגרס הציוני הראשון", עמ' 2. oroborea.

אבל כשם שאין הנביא נשמע לחיי השעה, כך גם היו השעה אינם נשמעים לו, ואינם מקבלים השפעת רוחו בדרך ישירה, בלי אמצעי, עד שתעבור החלה דרך „צנורות“ ידועים, שבהם היא מסתגלת לתנאי החיים החיצוניים, כרי שיהיו בני-אדם יכולים לעמוד בה. וה„צנורות“ האלה גם הם בני-אדם הם, אשר אמנם למעלת הנביא לא כהן ונביא. יגיעו, ו„קיצוניותו“ זרה להם, אבל קרובים הם לי ברוחם יותר מן ההמון ומסוגלים להיות מושפעים ממנו עד גבול ידוע. והם המה ה„בהנים“ של האידיאל הנבואי, העומדים בינו ובין החיים ומוליכים את השפעתו בדרכים עקלקלים, בכל שעה לפי צרכה, מבלי להקפיד על שהרתה ושמירת עצמותה ברדתה לעולם המעשה⁽¹⁾.

כשהחל רוח הנבואה לפעם את משה, בקש מתחלה צדק בין אדם לחברו, ועמד לימין העברי המוכה ביד המצרי, ולימין בנות יתרו העשוקות; ואחרי כן קם להציל את העם כולו, המשועבד ומעונה בלי משפט. אולם מפעל גדול כזה לא יכול הנביא לבצע בלי עזרת כהן, היודע יותר ממנו לכוון דבורו ומעשיו לפי צרכי הזמן והמקום ולעשות הנחות ופשרות; ועל כן שמח על אהרן אחיו, שהיה לו „לפה“ לפני פרעה ולפני ישראל, שהתנגדו גם שניהם לגאולה. ואז יצא הנביא לשחרר את עמו מעבודתו החמרית והרוחנית. אחרי הוציאו את ישראל מביט-עבדים, הוא מאסף אותו ב„תחתית ההר“, „קורע לפניו את השמים ושמי-השמים ומראה לו את „אלהי אבותיו“ בצורה חדשה, בכל גדלו העולמי⁽²⁾. רק אל אחד יש בעולם, ולו רק מצוה אחת: „צדק צדק תרדוף!“ אולם בעוד שהנביא מתבודד בראש ההר, כדי להשלים ולשכלל את תורת הצדק—התפרץ העבד המצרי ממחבואו ותרם את כל הבנין האידיאלי החדש; והכהן, שהוא איש-השעה, נמשך גם הוא אחרי ההמון ועשה לו „אלהים“ כרצונו. אז נעה בקרב הנביא רגע אחד אמונתו בעצמו ובמפעלו, וה„לוחות“ נפלו מידו ונשתברו. אבל הנביא אינו יכול להפסיק עבודתו גם כשהוא רוצה בכך, וכמעט עבר הרושם הראשון—הוא חוזר לתעודתו הגדולה. הוא מוסיף לפסל „לוחות“ ולחנך את העם בסבלנות אין קץ, עד שבא מעשה המרגלים והוכיח לו כי עבדים מלידה אינם מסוגלים לחיי חירות לאומית, שיש לקנותה בקצת אומץ-לב. ואז החליט הנביא לקבר את דורו במדבר ולגדל דור חדש, חניך המרחב והחופש, הראוי יותר מאבותיו לעתידות גדולים. ארבעים שנה מטפל הוא בחנוך הצעירים. עד הגיעו לגבול ארץ-חמדה—ופתאם והנה מת הנביא ומשרתו נתנה לאחר.

ספני מה מת הנביא ולא זכה להשלים בעצמו את ספיעלו? הספיעת, כיודע, אינה נותנת טעם מספיק לדבר; אבל בחוש נכון הכירה, שכך צריך להיות. כשהגיעה השעה להנשים את האידיאל במעשה, אין הנביא יכול עוד לעמוד בראש העם ומוכרח לפנות מקומו לאחור. לפי שמאותה שעה מתחילה תקופה חדשה, תקופה של סלוק נבואה, של יתורים ופשרות, המונחים בטבע מלחמת-החיים, וסוף סוף מקבלת המציאות צורה שונה מאד מזו שראה הנביא בחזון, ונוח לו על כן לומר במדבר משיראה כל זאת בעיניו. „סנגר יראה את הארץ ושמה לא יבוא“. הוא הביא את עמו עד ה„גבול“, הכין את לבו לקראת העתיד ונתן לו אידיאל-נשגב, שאליו ישא עיניו בצר לו וימצא נוחם וישע—ומכאן ואילך יבואו אחרים, המסוגלים יותר להתפשר עם החיים, ויעשו מה שיעשו וישיגו מה שישגו, אם מעט ואם הרבה, אך בכל אופן לא כל מה שרצה הנביא להשיג ולא איך שרצה להשיג⁽³⁾.

נביאים ואנשי-מעשה ממין זה קמו לישראל בכל תקופה של גאולה ובצרון לאומי;

(1) „משה“, עפ"ד ג' (2), (3) ש.ש.

הראשונים עוררו רעיונות גדולים של תחיה רוחנית, והאחרונים סגלו אותם לחיי המציאות. זגם התנועה הלאומית, שקמה בישראל בשנים האחרונות, זקוקה ל"חבר כהנים". שיעסקו בעבודה לשעה ויכוננו הסתדרות כללית, כדי לגשם בחיים את חזון נביאי הנאולה.

בשנת 1900 נסע אחד-העם, על פי בקשת הועד האודיסאי, לבקר את המושבות בארץ-ישראל בפעם השלישית. ובחזרו מדרכו, כתב איזו מאמרים חשובים על "הישוב ואפיטרופסיו", והוכיח כי דרושים לנו בארץ-אבותינו פועלים עומדים לגמרי ברשות עצמם, משום ששיטת האפיטרופסות של הועד האודיסאי או של הנדיב מפא"ריו קלקלה את כל עבודת הישוב. כן פרסם או אחד-העם איזו מאמרים על "בתי-הספר ביפו", והורה את הדרך איך להשכין בהם את הרוח הלאומי. בין שנות 1904 --- 1895 יצא קובץ מאמריו של אחד-העם, "על פרשת דרכים", בשלשה כרכים ושתי מהדורות, והסופר שמח לראות כי רבו קוראיו והמחזיקים בדעותיו. משנת 1908 ואילך יושב הפובליציסט ישיבת-קבע בלונדון.

*

אחד-העם הוא סופר, רוחני, אידיאליסט, שנדל ונתחנך על היהדות המקורית, וקיומה יקר לו מכל. בעוד שליליינבלום, חניך ספרותנו העתיקה כמותו, קוה כי התנועה הלאומית החדשה עתידה למלא את צרכיו החמריים של ישראל, בקש אחד-העם בתנועה זו את מקור התחיה הרוחנית. אולם צריך להודות, כי כחו של אחד-העם יפה יותר בשלילה מאשר בחיוב. בקרתו על מעשי ה"חובכים" וה"ציונים" היא מתונה, הגיונית ונמרצה, אולי עוד יותר מן המדה הדרושה; ותחת זאת אין שיטתו החיובית של "המרכז הרוחני" הגיונית, וברורה למדי. אחד-העם צדק בודאי בדרשו, שהישוב החדש בארץ-ישראל יתכונן בסדר ובחשבון, אבל הוא מגזם קצת בחשיבותו של ה"מרכז" העתיד להתפתח שמה. כמה שלא יהא משוכלל ומתוקן מרכז לאומי זה, אין לדעת מראש באיזו מדה ירצו ויוכלו אחינו שבגולה לתקות את הרוח העברי שיצא משם. הרי אחד-העם בעצמו מוכיח לנו, כי אין לסדר בארצות הגולה חיים לאומיים מלאים כהלכתם מפני כמה מעצורים חיצוניים — ואיככה אפוא תבטל השפעת המרכז את המעצורים האלה? את העיקר הזה לא באר לנו הפובליציסט כראוי. מתון וספקן כמותו, שהשמיע לבדו את קול החשבון המיושב בתוך ההתלהבות הכללית של "חבת ציון" ו"הציונות" — נמשך אפוא גם הוא אחרי השערות דמיוניות קצת בענין היקר לו ביותר. דרך יותר נאותה לפתרון השאלה המעסיקה אותו לא מצא אחד-העם — והסתפק שלא בטובתו (1) במועט האפשרי.

חשיבותו העיקרית של אחד-העם היא לא במה שכתב, אלא באיך כתב. סגנון מדויק זהו הפובליציסט הראשון שכתב עברית בסגנון מדויק ואירופאי נמור, שאין בו כמעט אף מלה יתרה אחת. סגנון נמרץ זה, המתובל באירופאי. בגודים, בשעשועי לשון, ולפעמים גם בקצת הומור — מתאים יותר לפולימיקה (2) מאשר לפילוסופיה; ובכל זאת השמיע לנו אחד-העם גם כמה רעיונות מקוריים ויפים בחקר נפש האומה הישראלית והפסיכולוגיה החברתית בכלל. חוקרי אנגליה ופראנציה, שאחד-העם הרבה להנות בספריהם, נתנו סמוכות (3) חדשות להאמתיות שהביא עמו מספרותנו העתיקה, וברק פילוסופי להשקפותיו.

(1) נגד רצונו. (2) פולמטיסופריים, וכוחים. (3) משענות.